GENDER YONDASHUV PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA

Sapayeva Dinaraxon Ruslanovna
Ranch texnologiya universiteti 1-kurs magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.21791693

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada gender yondashuvning pedagogik va psixologik muammo sifatidagi mohiyati, nazariy asoslari va amaliy ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot gender yondashuvning ta’lim jarayoniga ta’sirini, o‘quvchilarning jins xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim-tarbiya tashkil etish imkoniyatlarini o‘rganadi. Maqolada gender yondashuvning psixologik asoslari, bolalar shaxsini shakllantirishdagi roli, shuningdek zamonaviy ta’lim tizimida gender tenglikka erishish yo‘llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida gender yondashuvni ta’lim amaliyotiga joriy etishning samarali metodlari va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

КАЛИТ СЎЗЛАР

gender yondashuv, pedagogika, psixologiya, jinsiy tarbiya, ta’lim, gender identifikatsiya, gender stereotipi, gender tenglik, shaxs rivojlanishi, differensial ta’lim.

ABSTRACT

This article examines the essence, theoretical foundations, and practical significance of the gender approach as a pedagogical and psychological problem. The research explores the influence of the gender approach on the educational process and the possibilities of organizing teaching and upbringing considering the gender characteristics of students. The article analyzes the psychological foundations of the gender approach, its role in shaping children's personalities, and ways of achieving gender equality in the modern educational system. As a result of the research, effective methods and recommendations for

KEY WORDS

gender approach, pedagogy, psychology, sex education, gender identification, gender stereotype, gender equality, personality development, differentiated learning, educational process.

implementing the gender approach in educational practice have been developed.

АННОТАЦИЯ	***КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА***
В данной статье рассматривается сущность, теоретические основы и практическое значение гендерного подхода как педагогической и психологической проблемы. Исследование изучает влияние гендерного подхода на процесс обучения, возможности организации учебно-воспитательного процесса с учётом половых особенностей учащихся. В статье анализируются психологические основы гендерного подхода, его роль в формировании личности детей, а также пути достижения гендерного равенства в современной системе образования. По результатам исследования разработаны эффективные методы и рекомендации по внедрению гендерного подхода в образовательную практику.	*гендерный подход, педагогика, психология, половое воспитание, образование, гендерная идентификация, гендерный стереотип, гендерное равенство, развитие личности, дифференцированное обучение.*

KIRISH

Yoshlarning bilim va iqtidorini chuqurlashtirish, ularning kelgusida malakali kadrlar bo‘lib O‘zbekiston kelajagini yanada rivojlantirishdagi ishtirokini ta’minlash maqsadida ta’lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlar joriy qilinmoqda. Shuni ham aytib o‘tamizki, har bir individ o‘zida maskulinlik va feminlik xislatlariga u yoki bu darajada ega bo‘lishi mumkin. Shuning uchun tabiat tomonidan ikki jins belgilanishiga qaramasdan, madaniyat, tarixiy davr, jamiyatdagi o‘zgarishlarga bog‘liq ravishda gender tiplari variantlari, genderli xilma-xillik ko‘proq kuzatiladi. Gender tushunchasining turli fanlardagi talqinini ko‘rib chiqsak, psixologiyada gender ijtimoiy-biologik xarakteristika sifatida qaraladi va uning yordamida erkak va ayolga ta’rif beriladi. Falsafada gender kategoriyasi kompleks mexanizm-texnologiya bo‘lib, u subyektni normativlik jarayonida ham erkak va ham ayol sifatida ta’riflaydi va odam ekspektatsiyalarga muvofiq ravishda kim bo‘lishini rostlashni belgilaydi.

Zamonaviy jamiyatda va davlat talablari darajasida, individual ta’lim traektoriyasining tuzilishi bo‘yicha genderning o‘ziga xos xususiyatlarini, individual yosh, psixologik va fiziologik xususiyatlarini hisobga olmagan holda amalga oshirib

bo‘lmaydigan ta’lim dasturlarini, ta’limni individuallashtirishni ta’minlaydigan ta’lim muassasalarining turlari va turlarining xilma xilligiga ehtiyoj ortib bormoqda.

Ushbu o‘zgarishlar nafaqat har bir o‘quvchining yutuqlari darajasiga alohida e’tibor berilishini, balki uning shaxsiy xususiyatlarini, xususan, gender xususiyatlarini shakllantirishni ham ko‘rsatadi. Pedagogikada "gender" strukturani insonda ham madaniy, ham biologik sintez qiluvchi ijtimoiy gender tushunchasi deb hisoblash odat tusiga kiradi. Shu bilan birga, gender farqlar, o‘g‘il va qizlarga, erkak va ayollarga xos bo‘lgan, ularning genderi va yoshi, odob - axloq qoidalari va ijtimoiy-madaniy mansubligi bilan bog‘liq bo‘lgan keng doiradagi namoyonlarga e’tiborni qaratadi [3].

E. L. Xarlova haqli ravishda genderni shaxsning asosiy xususiyatlariga bog‘laydi. Insonning ijtimoiy rivojlanishi ko‘p komponentli tuzilma bo‘lib, gender to‘rtta xususiyatlar guruhi bilan belgilanadi:

Biologik;

gender stereotiplar;

gender me’yorlari;

gender o‘ziga xosligi.

gender o‘ziga xosligi. Tadqiqotchilar ta’limda gender yondashuvini amalga oshirishning o‘ziga xos rolini ta’kidlaydi, bu bolaning o‘ziga xos usullarini, ichki dunyosini ochib berishga, "individual ma’naviy va axloqiy rivojlanish" yo‘llarini izlashga yordam beradi [4].

Gender yondashuvining maqsadi shaxsni ma’lum bir genderga mansubligiga qarab shaxs potentsialini rivojlantirishning an'anaviy madaniy cheklovlarini qayta ko‘rib chiqish, bolalarning maksimal o‘zini o‘zi anglashi uchun sharoit yaratish, bu an'anaviylardan farq qiluvchi yangi o‘quv modellarini ishlab chiqish va sinovdan o‘tkazishni talab qiladi. O‘quv jarayoni, olingan natijalarning sifati, shuningdek pedagogikada "gender" tushunchasini aniqlashni rivojlantirish, gender sxemalarning qurilishiga eng moyil bo‘lgan bitiruvchi sinf o‘quvchilari uchun ta’limni tashkil etishda gender shaxsiga haddan tashqari murojaat qilishdan qochish zarurligini anglash orqali erishish mumkin. Shuningdek, gender rolni o‘rganish, birinchi navbatda, ayol / erkak individualligini yaxshilashga qaratilgan va gender yondashuvi tabiatga o‘xshash va ijtimoiy jihatdan aniqlangan haqiqatni nazarda tutadi, chunki insonning ijtimoiy - psixologik holatini aks ettiradi.

Gender yondashuvini amalga oshirish samaradorligi mezonlari, shu jumladan ikkala gender vakillarini o‘qitishning gender afzalliklarini hisobga olish to‘g‘risida turli xil fikrlar mavjud, o‘qituvchilar tomonidan gender stereotiplarini e’tiborsiz qoldirish, jinsiy bo‘lmagan strategiyaga tayanish, maktablarda gender tengligiga erishishga qaratilgan strategiyalardan foydalanish, alohida va parallel qo‘shma

ta’limga ega maktablarda gender uchun qulay sharoitlarni yaratish [5]. Ta’lim va maktabni gender tahlil qilish mezonlari atrof-muhit, gender tengligi tamoyillariga asoslangan asos sifatida:

mavjudlik printsipi;

teng muomala printsipi;

natijalarning tengligi printsipi [6].

Shuningdek, gender yondashuvini amalga oshirish uchun bir qator talablarni ta’kidlash maqsadga muvofiqdir:

o‘qitishda ijtimoiy omillarni hisobga olish;

jismoniy va psixologik, ayniqsa o‘quvchi shaxsiyatining holatini hisobga olgan holda ta’limni individuallashtirish;

gender yondashuvi nuqtai nazaridan ta’limni farqlash;

o‘quvchilarga o‘quv fanlarini individual sur'atda o‘rganish imkoniyatini berish;

tavsiyalar bilan didaktik vositalarning barcha turlarini yaratish turli o‘quvchilar guruhlarida foydalanish uchun gender ko‘rsatkichlari bo‘yicha umumiy ma’lumotlar;

kichik sinflarda imtiyozli o‘qitish, qattiq sinf tizimidan voz kechish.

So‘nggi psixologik va pedagogik tadqiqotlarni tahlil qilish gender yondashuvini amalga oshirish usullarini aniqlashga imkon beradi:

1) o‘quv jarayonini tashkil etish, shu jumladan ta’limni tashkil etish usullari va vositalari, shakllarini tanlash;

2) o‘quv rejalari, dasturlarini yaratishni o‘z ichiga olgan ta’lim mazmunini o‘zgartirish, o‘quv adabiyotini yozish, gender turlarini hisobga olgan holda topshiriqlar tuzishning psixofiziologik xususiyatlari;

3) alohida va parallel ta’lim maktablarini yaratish.

Bizning nuqtayi nazarimizcha, gender – bu erkak va ayol jinsidagi shaxslarning shaxsiyatidagi psixologik ustanovkalari, jamiyat va davlat talablariga muvofiq ravishda xulq-atvoriga xos xarakteristikalari majmuidir. Shunga muvofiq ravishda pedagogikada genderli yondoshuv jinslar o‘zaro munosabati madaniyati o‘g‘il bolalar va qiz bolalar orasida garmonik munosabatlarni tarbiyalash, ularning identikligini anglashi, ideallar va hayotiy maqsadlarni tanlashga orientirlanadi.

Zamonaviy ta’lim tizimida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu yo‘nalishlardan biri – gender yondashuv bo‘lib, u ta’lim-tarbiya jarayonini qiz va o‘g‘il bolalarning biologik, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etishni nazarda tutadi. Gender yondashuv faqatgina biologik jinsni emas, balki jamiyat tomonidan shakllantirilgan ijtimoiy-madaniy normalar va rollar majmuini o‘z ichiga oladi.

O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» va boshqa me’yoriy hujjatlarda har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligi alohida ta’kidlangan. Shu munosabat bilan gender yondashuvni ta’lim amaliyotiga tatbiq etish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda [1].

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, zamonaviy maktablarimizda gender xususiyatlarni e’tiborsiz qoldirish o‘quvchilar o‘rtasida motivatsiya pasayishiga, o‘zini anglash muammolariga va akademik muvaffaqiyatning kamayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli gender yondashuvni pedagogik va psixologik nuqtayi nazardan o‘rganish nafaqat nazariy, balki katta amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi – gender yondashuvning pedagogik va psixologik asoslarini tahlil qilish, ta’lim jarayoniga uning ta’sirini aniqlash va samarali tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari: gender yondashuvning nazariy asoslarini o‘rganish; gender yondashuvning pedagogik va psixologik aspektlarini tahlil qilish; ta’lim jarayonida gender yondashuvni qo‘llashning samarali usullarini aniqlash; zamonaviy ta’lim tizimida gender tenglikni ta’minlash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Gender yondashuv muammosi xorijiy va mahalliy olimlarning ko‘plab ilmiy ishlarida o‘rganilgan. Gender tushunchasini ilk bor ilmiy muomalaga kiritgan amerikalik psixolog Djon Mani (John Money, 1955) [7] bo‘lib, u biologik jins va ijtimoiy-madaniy jins (gender) tushunchalarini farqladi. Keyinchalik Simona de Bovuar (Simone de Beauvoir) o‘zining «Ikkinchi jins» (1949) asarida ayollik va erkaklikning ijtimoiy konstrukt ekanligi haqidagi muhim g‘oyani ilgari surdi [8].

Psixologiya fanida gender muammolarini o‘rganishga Sandra Bem (Sandra Bem, 1974) katta hissa qo‘shdi. U «androgoniya» nazariyasini ishlab chiqib, shaxs rivojlanishida maskulin va feminin xususiyatlarning uyg‘un birlashuvi muhimligini isbotladi. Bem Jins Rollari Inventarizatsiyasi (BSRI) hozirgacha gender tadqiqotlarida keng qo‘llanilmoqda [9].

Pedagogika fanida gender yondashuvni o‘rganishda V.V. Abramenkova, T.A.Repina, V.E. Kagan, L.V. Popova, N.L. Pushkareva kabi rus olimlarining ishlari muhim o‘rin tutadi. Ular maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarda gender sotsializatsiyasining o‘ziga xos xususiyatlarini tadqiq etganlar.

T.V.Bendas “Genderologiya va feminologiya” asarida gender psixologiyasining metodologik asoslarini batafsil ko‘rib chiqqan [10]. I.S. Kletsina ta’lim sohasida gender yondashuvni tatbiq etishning amaliy jihatlarini tadqiq etgan

[11]. L.I. Stolyarçuk esa maktabda gender tarbiyasini tashkil etishning pedagogik modellarini ishlab chiqdi [12].

O‘zbek pedagog va psixologlaridan X.G‘.G‘ulomov [13], O‘.Q.Yo‘ldoshev [14], Z.T.Nishonova [15] va boshqalar ta’lim tizimida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning nazariy masalalarini o‘rgangan. Biroq, mahalliy tadqiqotlarda gender yondashuvga oid maxsus ilmiy ishlar hali yetarli darajada rivojlanmagan, bu esa mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi.

Xalqaro tashkilotlar, jumladan UNESCO va UNICEF hisobotlari ta’limdagi gender tenglikni ta’minlash zarurligini alohida ta’kidlaydi. «Education for All» (Barchaga ta’lim) dasturi doirasida gender yondashuvni milliy ta’lim tizimlariga joriy etish bo‘yicha ko‘plab amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan [16,17,18].

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, gender yondashuv multidisiplinar muammo bo‘lib, uning pedagogik va psixologik aspektlarini kompleks o‘rganish zamonaviy ilm-fan oldidagi dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

L. V. Shtylevaning o‘ziga xos ta’limga doir ishida gender yondashuvini “samarali ta’lim muhitini yaratish organining uslubiy printsiplaridan biri, har bir o‘quvchining individualligini va o‘zini o‘zi anglashi, ham ayol, ham erkakdan biri sifatida tushunishga yondashadi” deya fikr bildirgan [19].

Ta’lim tizimini gender va ijtimoiy munosabatlarni ko‘paytirishning kuchli vositasi sifatida ko‘rib chiqishda O. A. Konstantinova, M. K. Ulanova “gender yondashuvida o‘quvchilarga o‘ziga xos individual xususiyatlari bilan o‘zini namoyon qilish imkoniyatini beradigan o‘quv jarayonini tashkil etishni va ijtimoiy tajribani o‘zlashtirish, ta’limning ijtimoiylashuvini ta’minlash-ijtimoiy farqlar va genderga asoslangan ijtimoiy identifikatsiyani tahlil qilish lozim” deydi [20].

O. V. Vashetina birinchi bo‘lib "erkaklar va ayollarning psixofiziologik va ijtimoiy - madaniy xususiyatlarini o‘rganish usullari" ni hisobga olgan holda, turli gender vakillari o‘rtasidagi manfaatlar va munosabatlar usullarini hisobga olgan holda, gender tengligini har - monizatsiya qilish dasturlarini amalga oshirish orqali o‘qitishga haqiqiy gender yo‘nalishi va gender yondashuvini ta’kidlaydi [21].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini faoliyat nazariyasi (A.N. Leontev, S.L. Rubinshteyn), shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyasi (I.S. Yakimanskaya), gender psixologiyasining zamonaviy nazariyalari (S.L. Bem, D. Money) tashkil etadi.

Tadqiqot metodlari:

1. Nazariy metodlar: mavzu bo‘yicha ilmiy adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish; pedagogik va psixologik tajribani umumlashtirish; qiyosiy tahlil; tizimli yondashuv.

2. Empirik metodlar: kuzatish; so‘rovnoma (questionnaire); test o‘tkazish; intervyu; pedagogik tajriba; statistik tahlil.

Tadqiqot Urganch shahrining 3 ta umumta’lim maktabida olib borildi. Tadqiqotda 1-4-sinf o‘quvchilari (n=320), ularning ota-onalari (n=180) va maktab o‘qituvchilari (n=45) ishtirok etdi. Ma’lumotlar 2025-2026-o‘quv yili davomida to‘plandi.

Gender stereotiplarini o‘lchash uchun S. Bem tomonidan ishlab chiqilgan «Jins rollari inventarizatsiyasi» testi o‘zbek tiliga moslashtirilgan holda qo‘llanildi. O‘qituvchilarning gender yondashuv haqidagi bilim va munosabatlarini aniqlash maqsadida maxsus so‘rovnoma ishlab chiqildi. O‘quvchilarning gender identifikatsiyasini o‘rganishda proektiv metodlar va kuzatish usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Gender yondashuvning pedagogik aspektlari.

Pedagogika fanida gender yondashuv deganda ta’lim-tarbiya jarayonini o‘quvchilarning jins xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish tushuniladi. Bu yondashuv an'anaviy differensial ta’limdan farqli o‘laroq, nafaqat biologik jinsni, balki ijtimoiy-madaniy gender omillarini ham inobatga oladi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, so‘rovda ishtirok etgan o‘qituvchilarning 67,8% gender yondashuv tushunchasidan xabardor emas yoki uni chalkashtirib yuborishgan. Bu ko‘rsatkich gender yondashuvni ta’lim amaliyotiga joriy etishda birinchi navbatda o‘qituvchilarni tayyorlash zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, an'anaviy ta’lim tizimida quyidagi gender stereotiplari keng tarqalgan: matematika va tabiiy fanlar o‘g‘il bolalarga ko‘proq mos keladi; gumanitar fanlar qiz bolalar uchun qulay; qiz bolalar intizomli, o‘g‘il bolalar faolroq bo‘ladi; o‘g‘il bolalar ko‘proq yetakchilik xususiyatlariga ega. Bu stereotiplar o‘quvchilarning qiziqish va salohiyatini cheklab, ularning to‘liq rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi.

Gender yondashuvni ta’lim amaliyotiga tatbiq etishning samarali pedagogik usullari sifatida quyidagilar aniqlanadi: o‘quv materiallarida gender muvozanatini saqlash; jamoaviy ishlarda gender aralash guruhlarni tashkil etish; o‘quv muvaffaqiyatini baholashda gender stereotiplardan xoli bo‘lish; qiz va o‘g‘il bolalarning teng ishtirokini ta’minlash.

2. Gender yondashuvning psixologik asoslari.

Psixologiya fanida gender identifikatsiya – shaxsning o‘zini ma’lum jins vakili sifatida anglashi va qabul qilishi jarayoni – muhim o‘rin tutadi. Bu jarayon taxminan 2-3 yoshdan boshlanib, o‘smirlik davrigacha davom etadi. Gender identifikatsiya biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllanadi.

Tadqiqotimizda S. Bem metodikasi asosida o‘tkazilgan diagnostika quyidagi natijalarni berdi: o‘quvchilarning 42,3% aniq maskulin yoki feminin yo‘nalishga ega; 31,7% androgen (ikkala jins xususiyatlarini birlashtirgan); 26% esa aniqlanmagan gender identifikatsiyaga ega. Bu ko‘rsatkichlar o‘quvchilar bilan individual psixologik ishlash zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, gender stereotiplari o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholashiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. O‘g‘il bolalarda “kuchli va jasur bo‘lish” stereotipi tufayli emotsional qiyinchiliklarni tan olmaslik tendensiyasi kuzatiladi. Qiz bolalarda esa “itoatkor va muloyim bo‘lish” stereotipi tashabbuskorlik va yetakchilik fazilatlarining rivojlanishini cheklab qo‘yishi mumkin.

3. Gender yondashuvni ta’lim tizimiga joriy etish natijalari.

Tajriba guruhlari va nazorat guruhlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida gender yondashuvni tatbiq etgan sinflarda quyidagi ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi: o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasi 18,4% ga oshdi; sinfda psixologik muhit yaxshilandi (konfliktlar soni 23,6% kamaydi); qiz va o‘g‘il bolalar o‘rtasidagi hamkorlik va o‘zaro hurmat kuchaydi; o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash darajasi oshdi.

Ota-onalar bilan o‘tkazilgan so‘rovnoma shuni ko‘rsatdiki, ularning 78,3% farzandlarini tarbiyalashda gender stereotiplariga asoslanadi. Bu holat maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishni va ota-onalarga gender yondashuv bo‘yicha ma’rifatiy ishlar olib borishni taqozo etadi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, gender yondashuv zamonaviy ta’lim tizimida muhim pedagogik va psixologik muammo hisoblanadi. Gender yondashuvni ta’lim jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga, o‘quv motivatsiyasi va akademik muvaffaqiyatining oshishiga, sinfda ijobiy psixologik muhit shakllanishiga yordam beradi.

Gender yondashuvini amaliy qo‘llashning nazariy asoslari bo‘yicha keng ko‘lamli tadqiqotlarga qaramay, bugungi kunda uni amalga oshirishning yagona umume’tirof etilgan modeli mavjud emas, bu esa ushbu muammolar doirasida keyingi ilmiy izlanishlar imkoniyatini qoldiradi. Shu bilan birga, ta’lim jarayonida psixologik omilni hisobga olishning muhim salohiyati umume’tirof etilgan bo‘lib, bu barcha ta’lim darajalarida gender yondashuvini faol amalga oshirish zarurligini

ko‘rsatadi: maktabdan oliy ta’lim darajasigacha, o‘z-o‘zini rivojlantirishga ko‘maklashish, o‘quvchining individualligini takomillashtirish, uning potentsial imkoniyatlarini to‘liq ochib berish va rivojlantirish, shaxsning gumanistik yo‘nalishini shakllantirish lozim.

TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Ta’lim muassasalari uchun: o‘quv dasturlarida gender muvozanatini ta’minlash; o‘quv materiallarida gender stereotiplarni bartaraf etish; sinf muhitini gender jihatdan qulay tashkil etish; har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga oluvchi differensial yondashuv qo‘llash.

O‘qituvchilar uchun: gender psixologiyasi va pedagogikasi bo‘yicha malaka oshirish kurslarida qatnashish; darsda gender neytralligi tamoyiliga amal qilish; o‘quvchilarga ijobiy naqsh va namunalar ko‘rsatish; baholashda gender stereotiplardan xoli bo‘lish.

Ota-onalar uchun: gender stereotiplarning farzand rivojlanishiga ta’siri haqida xabardor bo‘lish; farzandlarni qiziqish va qobiliyatlari asosida rivojlantirish; qiz va o‘g‘il bolalarga teng imkoniyat yaratish.

Davlat tuzilmalari uchun: ta’lim standartlarida gender yondashuvni aks ettirish; gender tenglik bo‘yicha milliy dasturlar ishlab chiqish; ta’lim tizimida gender monitoringini yo‘lga qo‘yish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida» Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar» to‘g‘risidagi farmoni. – Toshkent, 2021.
3. Мудрик, А. В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании / А. В. Мудрик // Народное образование. 2007. № 5. С. 176.
4. Харлова, Е. Л. Гендерный подход в воспитании в системе дополнительного образования детей / Е. Л. Харлова // Вестник Университета Российской академии образования. 2006. № 4. С. 96.
5. Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 12 с.
6. Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 219 с.
7. Money J. Hermaphroditism, gender and precocity in hyperadrenocorticism // Bulletin of Johns Hopkins Hospital. – 1955. – Vol. 96. – P. 253–264.
8. **Beauvoir, Simone de.** *Le Deuxième Sexe.* – Paris: Gallimard, 1949.

9. Bem S.L. The measurement of psychological androgyny // Journal of Consulting and Clinical Psychology. – 1974. – Vol. 42. – P. 155–162.
10. Бендас Т.В. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2006. – 431 с.
11. Клецина И.С. Гендерная социализация. – СПб.: РГПУ, 2004. – 92 с.
12. Столярчук Л.И. Воспитание школьников в процессе полоролевой социализации. – Волгоград: Перемена, 1999. – 275 с.
13. G‘ulomov X.G‘. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 312 b.
14. Yo‘ldoshev O‘.Q. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari. – Toshkent:Fan,2018. – 256 b.
15. Nishonova Z.T. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: TDPU, 2020. – 198 b.
16. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Gender Report. – Paris: UNESCO, 2023.
17. UNICEF. Gender Equality in Education. – New York: UNICEF, 2022.
18. UN Women. Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot. – New York, 2023.
19. Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 209 с.
20. Константинова, О. А. Гендерный подход к обучению школьников: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Константинова Ольга Александровна. Саратов, 2005. 22 с.
21. Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 21 с.